

Dr. G.S. Mavi and another v. State of Haryana 1
and others (K. S. Garewal, J.)

(16) ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਇਹ ਪਟੀਸ਼ਨ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 3 ਦਸੰਬਰ, 1992 (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ P.4) ਅਤੇ 12 ਅਕਤੂਬਰ, 1994 ਦੇ ਹੁਕਮ (ਅਨੈਕਸਰ P.10) ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਕਮਾਂਡੋ ਫੋਰਸ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਲੈ ਜਾਣ। ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੂੰ 15 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1992 ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਅੰਕੜਾ P.2) ਅਤੇ ਤਨਖਾਹ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਲਾਭਾਂ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਹ ਇਸ ਧਾਰਨਾ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਤਨਖਾਹ ਨੂੰ ਮੁੜ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ 15 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1992 ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜੁਆਇਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਕਮਾਂਡੋ ਫੋਰਸ ਵਿੱਚ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖੇਗਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਤਬਾਦਲਾ/ਲੀਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਰਿਆਣਾ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਹੋਰ ਇਕਾਈ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਨੰਬਰ 2 ਦੇ ਵਿਵੇਕ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ - ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਉਮਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 30 ਸਾਲ ਪਾਰ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਆਰਡਰ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਾਪੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ

ਆਰ.ਐਨ.ਆਰ

ਕੋਐਸ ਗਰੇਵਾਲ ਜੇ

ਡਾ. GS MAVT ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ, - ਪਟੀਸ਼ਨਰ

ਬਨਾਮ

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜ, - ਉੱਤਰਦਾਤਾ

CRL. WP NO. 1996 ਦੇ 1547

ਅਤੇ CRL. M. NO. 2004 ਦੇ 156 ਅਤੇ 157

4 ਅਪ੍ਰੈਲ 2005

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ, 1950 - ਧਾਰਾ 227 - ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਕੋਡ, 1973 - ਐਸ.ਐਸ. 200 ਤੋਂ 203—ਪਟੀਸ਼ਨਰਜ਼ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਲਾਪਤਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਜਾਂਚ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ—ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼—ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਧਾਰਾ 200 ਕਰੋੜ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ। ਪੀਸੀ ਨੂੰ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ—ਪਟੀਸ਼ਨਰਜ਼ ਨੇ ਲਗਭਗ 4 / ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ—ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਦੇਰੀ ਅਤੇ ਅਯੋਗਤਾ—ਮਾਮਲਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ — ਲਗਭਗ 15 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਾਪਤਾ ਹੋਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਸਵੀਕਾਰ—ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇਣਾ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਸੰਪਤਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਕੋਡ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਇੱਕ ਰਹੱਸ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਮਾਰਕ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਗਵਾਹਾਂ ਸਮੇਤ ਇਲਾਕਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਰਹੱਸ ਹੈ ਕਿ

ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਫੌਜਦਾਰੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ। ਸਾਢੇ ਅੱਠ ਸਾਲ ਦੇ ਹੋਰ ਵਕਫ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਫ਼ੈਸਲੇ ਲਈ ਆਇਆ ਹੈ।

(ਪਰਾ ੮)

ਅੱਗੋਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ 5 ਫਰਵਰੀ, 1991 ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂ ਸੁਣਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਪਰ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ, ਆਪਣੀ ਨਿਸ਼ਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਦੇਰੀ ਨਾਲ, ਧਾਰਾ 200 ਕਰੋੜ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿ ਕੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਪੀਸੀ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ/ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ/ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਨਾਲ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਆਖਰਕਾਰ ਅਗਸਤ, 14, 1991 ਤੱਕ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਈਸਟਲਾਈਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਏਰੀਆ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਲਈ ਚਾਰ ਸਾਲ ਉਡੀਕ ਕੀਤੀ।

(ਪੈਰਾ 11 ਅਤੇ 18)

ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਆਰ.ਐਸ.ਬੈਂਸ ।

ਆਰ.ਐਸ.ਘਈ, ਬਿਪਨ ਘਈ ਦੇ ਨਾਲ ਐਡਵੋਕੇਟ ਸ੍ਰ.

ਪਵਨ ਗਿਰਧਰ ਦੇ ਨਾਲ ਆਰ.ਐਸ.ਚੀਮਾ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਸ੍ਰ.

ਕੇ.ਐਸ. ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 5 ਦੇ ਵਕੀਲ।

ਨਿਰਣਾ

ਕੇ.ਐਸ. ਗਰੇਵਾਲ, ਜੇ.

(1) ਪੇਟੀਟੀਸ਼ਨਰਜ਼ ਦੇ ਜਵਾਬ ਸਨ ਦੋ ਦੋਸਤ, ਆਤਮਜੀਤ ਸਿਨ ਅਤੇ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ (20)। ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ 5 ਫਰਵਰੀ, 1991 ਨੂੰ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਕਾਲਜ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ 9.30 ਵਜੇ ਜੇਦੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲੇ ਸਨ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਕਦੇ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(2) ਮੌਜੂਦਾ ਪਟੀਸ਼ਨ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ 4 ਨਵੰਬਰ, 1996 ਨੂੰ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੇ ਆਤਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲਾਪਤਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰ ਜਾਂਚ ਅਤੇ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। 10 ਲੱਖ ਹਰੇਕ ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਢੁਕਵੀਂ ਰਿੱਟ, ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼।

(3) ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੰਬਰ 1 ਨੇ 9 ਫਰਵਰੀ ਤੋਂ 14 ਅਗਸਤ, 1991 ਦਰਮਿਆਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਬੰਧਿਤ ਕੀਤੇ ਮੈਮੋਰੈਂਡੋ/ਪ੍ਰੈਸ ਰਿਲੀਜ਼ਾਂ/ਪੱਤਰਾਂ/ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਕਾਰਡ ਕਾਪੀਆਂ 'ਤੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਸੀ (ਅਨੈਕਸ਼ਨ ਪੀ-1 ਮਿਤੀ। 9 ਫਰਵਰੀ 1991 ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚੀ P-2), ਕਿ ਆਤਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਲੜਕੇ, ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੀ.ਆਈ.ਏ. ਸਟਾਫ਼ ਨੇ ਮੈਟਾਡੋਰ ਵੈਨ ਡੀ.ਐਲ.-3 ਸੀ-3066 ਵਿੱਚ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਖਦਸ਼ਾ ਸੀ ਕਿ ਆਤਮਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤਸੱਦਦ ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਮੁਕਾਬਲੇ (ਗਵਰਨਰ, ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਮਿਤੀ 11 ਫਰਵਰੀ, 1991) (ਅੰਕੜਾ P-5) ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਸਵੇਰੇ 11 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਭਾਈ ਵਾਲਾ ਚੌਕ ਨੇੜਿਓਂ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਸੀ। ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ (ਗਵਰਨਰ, ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਮਿਤੀ 14 ਫਰਵਰੀ 1991, ਅਨੁਬੰਧ ਪੀ-6)।

(4) 16 ਫਰਵਰੀ, 1991 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਟੀਚਰਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ (ਡਾ. ਜੀ. ਐੱਸ. ਮਾਵੀ ਉਕਤ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਨ) ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਅਨੁਸਾਰ 5 ਫਰਵਰੀ 1991 ਨੂੰ ਆਤਮਜੀਤ ਸਿੰਘ (19) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਡੀਐੱਸਪੀ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਸੀਆਈਏ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲੀ ਪੁਲਿਸ ਟੀਮ ਨੇ ਭਾਈ ਵਾਲਾ ਚੌਕ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਅਗਵਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮੈਟਾਡੋਰ DL-3C-3066 ਅਤੇ CRPF ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੇਂਦਰ, ਦੁਗਰੀ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਈਕਲ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇੜਲੇ ਢਾਬੇ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਇੱਕ ਸੀ.ਆਈ.ਏ. ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਦੁਆਰਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਦੁੱਗਰੀ ਤੋਂ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਥਾਣਾ ਸਦਰ ਖੰਨਾ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਪੜੇ ਬਦਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉੱਥੋਂ ਨਸਰਾਲੀ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੋਂ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡੀਐੱਸਪੀ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠ ਕਥਿਤ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਲੜਕਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਬਦਲੇ ਗਏ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਛੇੜਛਾੜ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਕਤ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਵਿਚ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਇਸ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਜੱਜ ਤੋਂ ਨਿਆਂਇਕ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਗਠਨ ਦੀ ਮਿਤੀ 22 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1991 ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ (ਅਨੈਕਸਰ ਪੀ-8) ਅਤੇ 20 ਮਈ, 1991 ਦੀ ਐਮਨੈਸਟੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ (ਅਨੈਕਸਰ ਪੀ-9) 'ਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ।

(5) ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਡੀਐੱਸਪੀ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ 1, 2 ਅਤੇ 3 ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਦਾਇਰ ਹਲਫੀਆ ਬਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਕੀ 4 ਤੋਂ 6 ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਜਵਾਬ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ ਹਨ।

(6) ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਗਲਤ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਧਾਰਾ 154 ਸੀਆਰ ਦੇ ਤਹਿਤ ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਾਪਤਾ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। ਪੀ.ਸੀ., ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਕੀ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਨ, ਤਾਂ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਇਲਾਕਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਸੰਜੀਦਗੀ ਲੈਣ ਅਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੇ। ਜੇਕਰ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਇਹ ਰਾਏ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਕਾਫੀ ਆਧਾਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਧਾਰਾ 204 ਸੀਆਰ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੀਸੀ ਵਿਕਲਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਖੁਦ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਕਾਰਵਾਈ (ਧਾਰਾ 202 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ.)।

(7) ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜ਼ਾਬਤਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਕੋਡ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਇੱਕ ਰਹੱਸ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਮਾਰਕ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਗਵਾਹਾਂ ਸਮੇਤ ਇੱਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਨੂੰ ਏਰੀਆ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਰਹੱਸ ਹੈ

ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਫੌਜਦਾਰੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਸਾਲ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ। ਸਾਢੇ ਅੱਠ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਵਕਫ਼ੇ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਫ਼ੈਸਲੇ ਲਈ ਆਇਆ ਹੈ।

(8) ਇਹ ਘਟਨਾ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ 5 ਫਰਵਰੀ 1991 ਨੂੰ ਵਾਪਰੀ ਸੀ। ਇਕ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 18 ਮਾਰਚ, 2004 ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ:-

"ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੂੰ ਆਤਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਵੀ ਅਤੇ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲਾਪਤਾ ਹੋਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ 5 ਜੁਲਾਈ, 2004 ਤੱਕ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਦਵਤਾ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜਾ ਦੇ ਨਾਲ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ।"

(9) ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹੁਕਮ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ 4, 5 ਅਤੇ 6 ਨੂੰ ਸੁਣੇ ਬਿਨਾਂ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹੁਕਮ 20 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2004 ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਜਾਪਦਾ ਸੀ।

(10) ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ 5 ਫਰਵਰੀ, 1991 ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂ ਸੁਣਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਪਰ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ, ਆਪਣੀ ਨਿਸ਼ਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਦੇਰੀ ਨਾਲ, ਧਾਰਾ 200 ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਫਿੱਕੋ ਪੈ ਕੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। "ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ" ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ "ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ" ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1993 ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14, 20, 21 ਅਤੇ 22 ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮਾਮਲਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਿਰਪੱਖ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਫਿਰ ਘੜੀ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਰੱਖਣਾ ਕੁਝ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(11) ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਲਾਪਤਾ/ ਹਿਰਾਸਤੀ ਮੌਤਾਂ/ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਸ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਮੌਜੂਦਾ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਅਜੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਨਿਆਂ ਦਾ ਧੋਖਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਅਦਾਲਤ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੂੰ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ 4 ਤੋਂ 6 ਜਵਾਬਦੇਹੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ।

(12) ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸ਼ੱਕੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਧਿਆਇ XII (ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ) ਦੇ ਉਪਬੰਧ, ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਹ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਚੈਪਟਰ XV (ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੇਸ਼ੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

(13) ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੂੰ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸ਼ੱਕੀ ਸੁਣਵਾਈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨਗੇ। ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਜਿਸ ਨੇ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ

ਪੇਸ਼ੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵੇਗੀ।

ਗਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਇਹ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਂਚ/ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਸ਼ੱਕੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ (ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ) ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜ਼ਾਬਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਸਮਰਪਣ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਚੁੱਪ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

(14) ਇਸ ਲਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਾਬਤਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (ਸੈਕਸ਼ਨ 200 ਤੋਂ 203) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ੱਕੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਜਲਦੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(15) ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹਕੀਮ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ, 1996 ਦੇ ਸੀਡਬਲਯੂਪੀ ਨੰਬਰ 10667 ਵਿੱਚ ਇਹ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ 1993 ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਵਾਪਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਐਸਐਸਪੀ ਮਾਨਸਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ.ਆਰ. 1996 ਦੇ WP 1654 ਨੇ 17 ਦਸੰਬਰ, 2003 ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਪਤਾ ਹੋਣ ਦੇ 12 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 224 ਆਫ 1991 ਦਾ ਫੈਸਲਾ 24 ਮਾਰਚ, 2004 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦਸ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਜਾਣ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

(16) ਹਾਲਾਂਕਿ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਕਮਲਜੀਤ ਕੌਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ (1), ਸਵਰਨ ਕੌਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ (2), ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਡਾ. ਟੀ. ਜੋਇਸੀ ਬਨਾਮ ਦਿ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ (3), ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ। ਸੁਖੇਲੀ ਸੋਮਾ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ (4), ਵਿਨੋਦ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (5), ਮੁਹੰਮਦ ਸੁਲਤਾਨ ਮੀਰ ਬਨਾਮ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ (6) ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (7)।

1998 (4) RCR (CrI.) 244

1998 (2) RCR (CrI.) 37

2000 ਕਰੋੜ ਐਲਜੇ 764

(1) 1999 CrI. ਐਲਜੇ 49

(2) 1996 (1) PLJ 325

(3) 2001 CrI. ਐਲਜੇ 301

(4) ਏਆਈਆਰ 1995 ਐਸਸੀ 312

(5) (17) ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਤੱਥ

(6) ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੀਬੀਆਈ ਜਾਂਚ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵੀ ਵੱਖਰੇ ਸਨ।

ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਰਣ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ/ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ/ਸੈਮੇਰੰਡਮ ਨਾਲ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਖਰਕਾਰ 14 ਅਗਸਤ, 1991 ਤੱਕ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਈਸਟਲਾਈਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਏਰੀਆ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨੁੱਖੀ

ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਲਈ ਚਾਰ ਸਾਲ ਉਡੀਕ ਕੀਤੀ।

(18) ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਾਣਿਆ ਗਿਆ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਆਪਸੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਓਵਰਲੈਪ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਜਾਂ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਦੇਵੇ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਕਾਫੀ ਸਮਝਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਝਿਜਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਇਸਦੇ ਤਿੰਨ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ:- (ਏ) ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਬੂਤ ਦੀ ਘਾਟ, (ਅ) ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਡਰ ਜਾਂ (ਸੀ) ਪੁਲਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਘਾਟ। ਜਾਂਚ ਉਪਰੋਕਤ ਤਿੰਨੋਂ ਕਾਰਕ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ, ਕੇਸ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਖੌਤੀ "ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ" ਨੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਸਫਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਜੀਬ ਉਮੀਦਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪਰਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਅਜੇ ਵੀ ਵਰਗ ਇਕ 'ਤੇ ਹਨ।

(19) ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਸਲਾਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਰ.ਐਨ.ਆਰ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ:-ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਕੰਚਨ